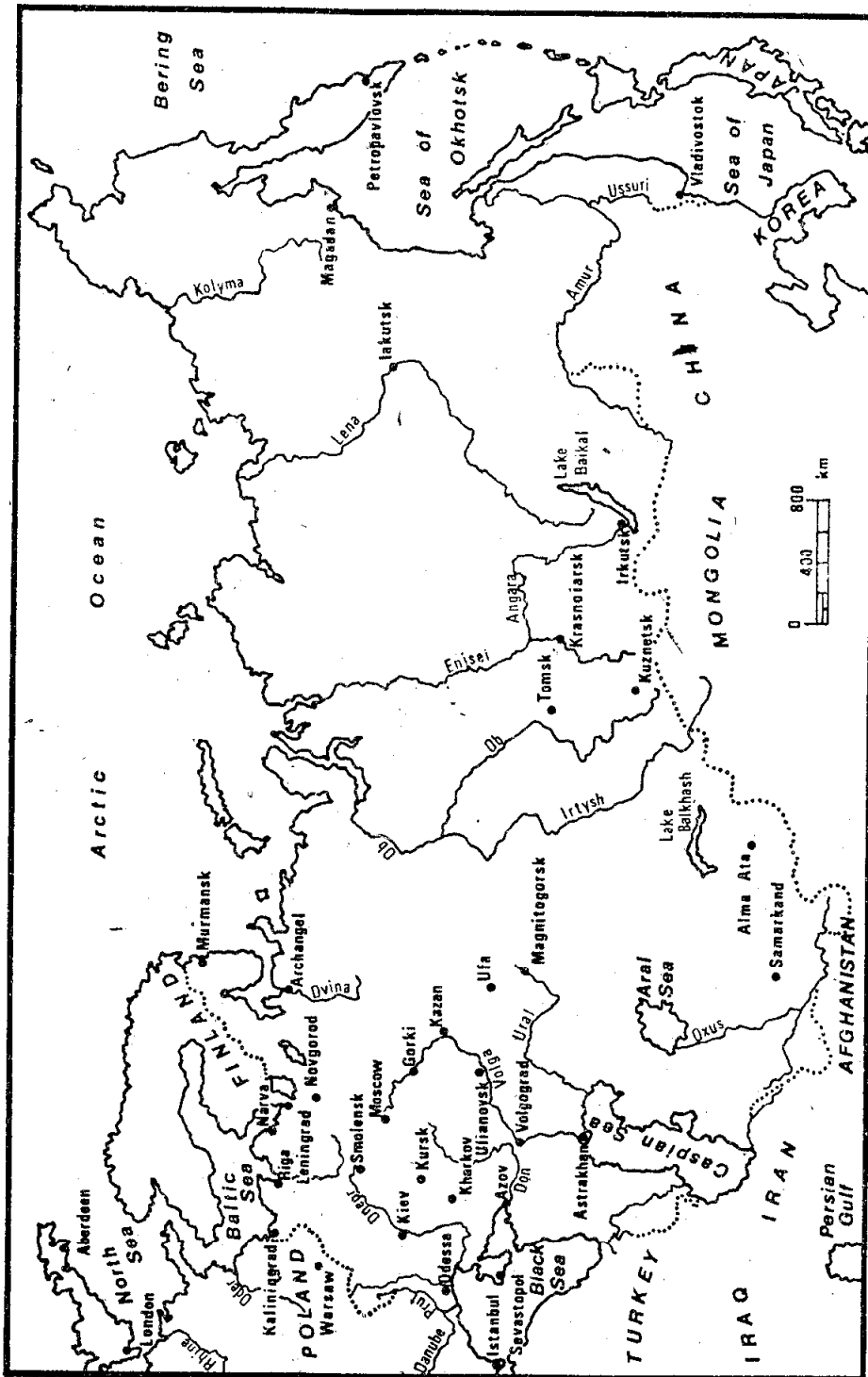

4

A

ตอน 4

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต
ตั้งแต่การปฏิวัติครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคม
ปี 1917 เป็นต้นมา

รัสเซียปัจจุบัน

บทที่ 7

ระบบเศรษฐกิจในช่วง 10 ปีแรกของระบบโซเวียต

การดำเนินการทางเศรษฐกิจภายหลังการปฏิวัติ 25 ตุลาคม (7 พฤศจิกายน) 1917
ถึงกลางปี ค.ศ. 1918

ภายหลังการปฏิวัติบอลเชวิควันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1917 ปัญหาสำคัญประการหนึ่ง
ที่รัฐบาลโซเวียตภายใต้การนำของเลนินต้องหาทางแก้ไข ก็คือปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศที่
กำลังประสบความหายนะ ซึ่งก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ร้ายแรงที่บั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลใน
ระยะแรก เลนินได้พยายามที่จะให้โครงการเศรษฐกิจระยะสั้นของเขาบรรลุผลโดยปราศจากการ
เป็นศัตรูกับมวลชน ดังนั้นในตอนแรก ๆ รัฐบาลโซเวียตมิได้มีนโยบายที่จะยึดวิสาหกิจของนายทุน
มาเป็นของรัฐทั้งหมด หากแต่ต้องการที่จะดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ
กึ่งนายทุนมาเป็นระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมในที่สุด

ความพยายามในการโอนกิจการมาเป็นของสังคมนิยม ได้เริ่มหลังการมีชัยชนะของการ
ปฏิวัติบอลเชวิค ขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาในช่วงนี้ประกอบด้วย :-

28 ตุลาคม (8 พฤศจิกายน) 1917 : การยกเลิกทรัพย์สินของเจ้าของที่ดินรายใหญ่
โดยกฤษฎีกาที่ดิน (decree on land) รัฐบาลได้ยกเลิกกรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของที่ดินของพวก
เจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ ซึ่งได้แก่พวกขุนนาง วัด กษัตริย์ และให้ที่ดินรวมทั้งปศุสัตว์และเครื่องใช้
ในการผลิตอยู่ภายใต้ความควบคุมดูแลของโซเวียตชาวนา (peasant soviet) หรือคณะกรรมการ
ท้องถิ่น (Local committee) แต่อย่างไรก็ตามก่อนหน้าที่จะประกาศใช้กฤษฎีกานี้และแม้กระทั่ง
และหลังประกาศแล้วชาวนาได้ยึดที่ดินและสัตว์เลี้ยงมาเป็นของตนโดยพลการ ฉะนั้นทรัพย์สินที่ดิน
ขนาดใหญ่ได้ถูกยกเลิกทันที และในการเวนคืนที่ดินของเจ้าขุนมูลนายรายใหญ่ ๆ นี้ไม่มีการจ่าย
ค่าชดเชยให้ นอกจากนี้คำสั่งที่ผูกติดกับกฤษฎีกายังได้อ้างว่า การเป็นเจ้าของที่ดินของเอกชน
รวมทั้งของพวกชาวนาและคอมมูนหมู่บ้านได้ถูกยกเลิก ที่ดินไม่สามารถถูกขาย ถูกซื้อ จำนอง
ให้เช่าหรือถูกโอนในวิธีใด ๆ ก็ตาม อดีตเจ้าของให้ได้รับเงินค่าเลี้ยงดู (maintenance allowance)
จากกองทุนสาธารณะ ที่ดินถูกประกาศว่าเป็น “มรดกของชาติ” (national heritage) สิทธิ์ที่จะใช้ที่
ดินทำประโยชน์ตกเป็นของชาวนาโดยที่รัฐอนุมัติให้ชาวนาใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นการถาวร
โดยแจกจ่ายที่ดินเสมอเท่าเทียมกันให้กับชาวนา ที่ต้องการจะทำมาหากินด้วยตนเองจริง ๆ มิใช่เอา

ไปให้เช่าต่อหรือจ้างลูกจ้างทำ นั่นคือจะไม่มีชาวนาคนใดได้รับที่ดินมากไปกว่าที่เขาสามารถจะทำคนเดียวได้ ทั้งนี้เพราะการจ้างผู้อื่นมาทำงานให้ตนเองเป็นสิ่งต้องห้าม ตามกฤษฎีกาที่ดิน ชาวนาได้รับที่ดินจำนวน 150 เดสเซียทิน รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนามูลค่า 300 ล้านรูเบิล และชาวนาไม่ต้องเสียค่าซื้อและค่าเช่าที่ดินดกปีละ 700 ล้านรูเบิลอีกต่อไป² อย่างไรก็ตามกฤษฎีกาที่ดินก็ไม่ได้ยึดที่ดินมาเป็นของรัฐอย่างเร่งด่วน และไม่ได้สนับสนุนหรือยืนยันสิทธิของชาวนาผู้ถือครองรายเล็ก ๆ ผู้ซึ่งไม่ได้จ้างแรงงานจ้าง คำว่า 'nationalization' หรือ 'state control' ยังคงไม่ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมาย Law on 'land socialization' ซึ่งได้ถูกผ่านออกมาในวันที่ 27 มกราคม (9 กุมภาพันธ์) 1918 กฎหมายนี้ได้อนุมัติ (sanction) การกระจายที่ดินใหม่ (redistribution of land) และสิทธิของพวกชาวนาแต่ละคน แต่ละคนจะได้รับที่ดินเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามที่ดินที่ชาวนาได้รับก็ขึ้นอยู่กับจำนวนที่มีอยู่โดยทั่วไป ในภาคกลางโดยเปรียบเทียบน้อย แต่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้เช่นที่ ซามารา ซาราตอฟ เพนซา ซิมบิรส์ค เป็นต้น ได้มากที่สุด ที่ดินที่ได้รับโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.09 - 0.39 เดสเซียทินต่อหัว³ ในขณะที่เดียวกันกฎหมายฉบับนี้ก็ได้จัดให้มีการก่อตั้งนารัฐ (ในรูปของนาทดลองขนาดใหญ่ สถานที่ผสมม้า เป็นต้น) และได้ยืนยันที่จะให้ความสำคัญอันดับแรกของความช่วยเหลือของรัฐแก่วิศาหกิจนารวม (คอมมูน สมาคมการเพาะปลูกร่วมกัน สหกรณ์) ในที่สุดได้มีการโอนที่ดินย่อย ๆ มาเป็นของรัฐ (nationalization of sub-soil) ในวันที่ 29 พฤษภาคม 1918⁴ .

วันที่ 11 พฤศจิกายน 1917 : กฤษฎีกาแรงงาน รัฐบาลได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานโดยกำหนดการทำงานวันละ 8 ชั่วโมง (6 ชั่วโมงสำหรับคนงานอายุต่ำกว่า 18 ปี) ให้มีการพักผ่อนประจำปี 2 สัปดาห์โดยได้รับค่าจ้าง และให้มีการรักษาพยาบาลฟรีแก่ประชาชนผู้ใช้แรงงาน⁵ และในวันที่ 27 พฤศจิกายน 1917 ได้มีการออกกฤษฎีกามุ่งหมายให้มีการควบคุมของคนงาน (decree on workers' control) โดยการจัดตั้งคณะกรรมการโรงงาน (Factory committee) กำหนดให้คนงานเข้าควบคุมการผลิตและการจำหน่าย การควบคุมของคนงานได้ขยายไปถึงวิสาหกิจทุกแห่งที่มีลูกจ้างไม่น้อยกว่า 5 คน และมีรายได้ปีละไม่ต่ำกว่า 10,000 รูเบิล การผลิต การจำหน่าย การเก็บผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ ตลอดจนการดำเนินงานทางการเงิน ล้วนอยู่ภายใต้การควบคุม ความล้มเหลวของการค้าถูกยกเลิก คณะกรรมการโรงงานมีอำนาจแนะนำในการจัดระดับการผลิต มีสิทธิตรวจเอกสารทางการเงิน บัญชี ประวัติ และการได้ตอบจดหมายทางธุรกิจ ทำการควบคุมการบัญชีโดยตรง ห้ามหยุดการผลิตหรือปิดกิจการโดยมิได้รับความเห็นชอบ

จากองค์การควบคุมของธนาคาร

15 ธันวาคม 1917 : ภายใต้อำนาจจัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุด เนื่องจากสภาเศรษฐกิจของรัฐบาลชั่วคราวไม่เคยมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเลยในที่สุดก็ล้มเลิกไป ในวันที่ 15 ธันวาคม 1917 ก็ได้มีการออกกฤษฎีกาจัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุด (The Supreme Council of National Economy หรือที่เรียกว่า Vesenkha) ขึ้นมาแทนที่ เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมส่วนกลางเหนือเศรษฐกิจ ให้คำแนะนำทั่วไปและให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่การพัฒนาอุตสาหกรรมและเป็นผู้กำหนดหน่วยงานในการดำเนินงานส่วนกลางของเศรษฐกิจ ในขณะที่มีการโอนกิจการมาเป็นของรัฐเฉพาะในกรณีพิเศษเท่านั้น อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ได้ผลักดันให้รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินการโอนกิจการมาเป็นของรัฐ

27 ธันวาคม 1917 : การโอนกิจการธนาคารเอกชนมาเป็นของรัฐ (Nationalization of private banks) หลังการปฏิวัติยึดอำนาจ โซเวียตได้ทำการยึดธนาคารของรัฐ (State Bank) มาเป็นของรัฐในวันที่ 27 พฤศจิกายน เมื่อธนาคารของรัฐได้ปฏิเสธที่จะให้เงินกู้แก่รัฐบาลใหม่ หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม รัฐได้เข้าทำการโอนกิจการธนาคารพาณิชย์ของเอกชนทั้งหมดมาเป็นของรัฐ และเข้าร่วมกับธนาคารของรัฐกลายเป็น The People's Bank of Russian Republic และในเดือนกุมภาพันธ์ 1918 ผู้ถือหุ้นทั้งหมดในธนาคารได้ถูกบังคับซื้อ⁸

1918 : ความก้าวหน้าของการโอนกิจการอุตสาหกรรมมาเป็นของรัฐ (Nationalization of industry) การบังคับเอาปัจจัยการผลิตด้านอุตสาหกรรมมาเป็นของสังคมนิยม ได้ยอมให้รัฐเข้าทำการควบคุมเศรษฐกิจ มาตรการที่ค่อนข้างทะเยอทะยานในการเป็นเจ้าของที่ดินของสังคมนิยมเป็นมาตรการทางด้านการเมืองเป็นสำคัญ การโอนกิจการธนาคารมาเป็นของรัฐโดยพื้นฐานถือเป็นสัญญาณสำคัญ ในขณะที่การโอนอุตสาหกรรมมาเป็นของรัฐ เป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมอย่างแท้จริง กระบวนการมีหลายวิธีด้วยกันคือ (1) การริบเอามาเป็นของรัฐอย่างแท้จริง และง่าย ๆ (2) การจ่ายชดเชยบางส่วนให้แก่เจ้าของเดิม หรือ (3) การค่อย ๆ แปลงรูปจากทรัพย์สินทุนนิยม ไปเป็นทรัพย์สินสังคมนิยม โดยอาศัยเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ ของรัฐนายทุน (State capitalism) มาตรการแรกคือการริบ (Confiscation) ได้ถูกเลือกใช้ อย่างน้อยจนกระทั่งการยอมรับให้นำเอา NEP มาใช้ในปี 1921 อย่างไรก็ตามในหลายสัปดาห์หลังการปฏิวัติรูปแบบต่าง ๆ ของการรับมรดกต่อเท่าที่อาจนำมาใช้ได้ เช่น กฤษฎีกา 13 ธันวาคม 1917 แม้กระทั่งได้ลงมือทำการจ่ายชดเชย โดยคิดเป็นร้อยละของทุนที่ได้ลงไปโดยพวกเจ้าของที่ถูกยึด หรือเป็นร้อยละของหุ้นที่ได้ถือในกรณีของบริษัทแต่กฤษฎีกานี้ก็ไม่ได้ถูกประยุกต์ใช้

ครั้งหนึ่งของกรณีที่มีการโอนวิสาหกิจของเอกชนมาเป็นของรัฐได้เกิดขึ้นในช่วงเดือนแรก ๆ นั้น เหตุผลที่ถูกอ้างก็คือ “การแกล้งทำลาย” (sabotage) ของผู้เป็นเจ้าของ และบ่อยครั้งความจริงก็คือ เขาได้ปิดกิจการและได้อพยพออกจากประเทศไป ด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่ากิจการเหมือง Societe Internationale des Wagon - Lits และ Sergiev - Ufalenski ถูกโอนมาเป็นของรัฐเนื่องจาก “การปฏิเสธของฝ่ายจัดการที่จะทำงานต่อในโรงงาน” และเนื่องจาก “การปฏิเสธของฝ่ายจัดการที่จะปฏิบัติตามกฎฎีกาควบคุมของคณงาน” (กฎฎีกา 29 ธันวาคม 1917) และธุรกิจของ M. Helferich - Sade ได้ถูกโอนมาเป็นของรัฐในเดือนมกราคม เพราะฝ่ายจัดการ “ได้ปิดโรงงานของตนและละทิ้งสำนักงานใหญ่ที่คาร์คอฟ (กฎฎีกา 13 ธันวาคม 1918 ลงนามโดยเลนิน และ Shliapnikov) เช่นเดียวกัน โรงงานประกอบเครื่องบินของบริษัท Andreiev Lanski and Company ได้ถูกรับไปดำเนินการต่อ เนื่องจากความตั้งใจของบริษัทที่ได้ประกาศไล่คณงานของตนออก; โรงงาน Sestronetsk Metallurgical Works เนื่องจากการปฏิเสธที่จะทำการผลิตต่อไป ; โรงงาน Roentgen tube factory เนื่องจากเจ้าของโรงงานได้ละทิ้งวิสาหกิจ, และโรงงาน Rostkino dye works เนื่องจาก “การปฏิเสธโดยสิ้นเชิงของเจ้าของที่จะทำการผลิตต่อไป ทั้ง ๆ ที่มีสำรองของวัตถุดิบและเชื้อเพลิงอยู่ในสต็อก” (กฎฎีกา 16 ม.ค., 19 ก.พ. และ 13 ม.ค. 1918) ตรงข้ามธุรกิจไฟฟ้าขนาดใหญ่ในมอสโคว์คือ Electro - Peredacha ถูกรับไปดำเนินการต่อ “เพราะความสำคัญโดยทั่วไปของมันต่อรัฐ (กฎฎีกา 17 ก.พ. 1918) โรงงาน Putilov armament works ที่เปโตรกราดได้ถูกรับไปดำเนินการต่อในเดือนธันวาคม ด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน บริษัท Chaudoir Company ถูกโอนเป็นของรัฐโดยกฎฎีกา 27 กุมภาพันธ์ เนื่องจาก “การพิจารณาของรัฐบาลว่ามีความสำคัญใหญ่หลวง” และกิจการ Novorssisk mining and metallurgical works ที่ Yuzovka ถูกโอนในวันที่ 3 มีนาคม ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ “ความสำคัญของโรงงานต่อรัฐ” และ “ความเป็นไปไม่ได้ของบริษัทในการดำเนินกิจการต่อไป”⁹

สำหรับวิสาหกิจโดยเฉพาะที่เงินทุนต่างประเทศได้เข้ามามีส่วนนั้น ข้อเสนอคือ การสร้าง “บริษัทผสม” (mixed companies) ซึ่งรัฐและนายทุนเอกชนจะมีส่วนร่วมกัน โครงการนี้มีผลน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามข้อตกลงที่เกิดขึ้นในเดือนมีนาคมระหว่างรัฐบาลโซเวียตและกลุ่มของนายทุนกลุ่มหนึ่ง นำโดยพ่อค้าชาวมอสโคว์ที่มั่งคั่ง คือ Meshchersky เพื่อการจัดตั้งบริษัทผสม ซึ่งเงินทุนต่างประเทศจะมีส่วนด้วย เพื่อควบคุมวิสาหกิจกลุ่มหนึ่งในอุตสาหกรรมโลหะ (วิสาหกิจซึ่งต่อมาได้ถูกรวมเข้าเป็น State trust **Gomza**) และข้อเสนอทำนองเดียวกันได้มาจากบริษัทหนึ่งซึ่งรู้จักกันในนามของ Stakhaev Company อย่างไรก็ตามข้อเสนอดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับในต้นฤดูร้อนเฉพาะข้อเสนอของ a Norwegian firm และ a Russo-Dutch syndicate สำหรับการ

ขยายทางรถไฟในไซบีเรียและภูมิภาคโดเนทซ์เท่านั้นที่ถูกพิจารณา ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ซึ่งกิจการของเอกชน ยังคงอยู่เคียงข้างกับรัฐวิสาหกิจนี้ จะมีการจัดตั้งหน่วยการควบคุมร่วม (joint controlling bodies) ขึ้นมาทำหน้าที่ประสานงาน ซึ่งได้แก่ **Centres** ในอุตสาหกรรมเบา และ **Glavki** ในอุตสาหกรรมหนัก¹⁰

สำหรับการโอนกิจการมาเป็นของรัฐ ได้เริ่มมาตั้งแต่ปลายปี 1917 ถึงต้นปี 1918 มีวิสาหกิจอุตสาหกรรมประมาณ 25% ได้ถูกโอนมาเป็นของรัฐ ซึ่งรวมถึงกองเรือสินค้าและการขนส่งทางรถไฟทั้งหมด ได้ถูกโอนมาเป็นของรัฐเช่นกันในเดือนมกราคม 1918¹¹

3 กุมภาพันธ์ 1918 : กฎฎีกาเพิกถอนหนี้สินต่างประเทศของรัฐ รัฐบาลบอลเชวิค ได้ออกกฎฎีกาประกาศเพิกถอนหนี้สินต่างประเทศของรัฐทั้งหมด ซึ่งหนี้ต่างประเทศที่รัฐบาลของพระเจ้าซาร์ และรัฐบาลชั่วคราวได้ก่อไว้ก่อนการปฏิวัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส กระทบกระเทือนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะพันธบัตรของรัสเซียเนื่องจากการกู้ของซาร์ ได้ถูกจำหน่ายอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวฝรั่งเศส

22 เมษายน 1918 : การผูกขาดการค้าต่างประเทศโดยรัฐ¹² รัฐได้ประกาศว่าการค้าต่างประเทศเป็นการผูกขาดของรัฐ (State monopoly) แต่การค้าภายในประเทศ พ่อค้าเอกชนยังคงดำเนินการค้าขายต่อไป แต่จะต้องมีการตรวจสอบโดยคณะกรรมการคนงาน (workers' control committee)

อย่างไรก็ดีระยะนี้สถานการณ์ตกอยู่ในสภาพยุ่งเหยิง เกิดสงครามกลางเมือง มีการแทรกแซงจากต่างประเทศ ไม่มีระเบียบในการปกครอง เศรษฐกิจวุ่นวาย บั่นป่วน วัตถุประสงค์ไม่มีการคมนาคมขนส่งไม่มีระเบียบ การเงินอยู่ในสภาพล้มละลาย ซึ่งมีผลกระทบต่อการผลิตทำให้ทุกอย่างชะงักงัน ยิ่งกว่านั้นระบบ syndicate ที่นำมาใช้มีแนวโน้มในทางที่แข็งแกร่ง คนงานแสดงออกในแง่ที่ว่าภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ พวกเขาสามารถจะยึดโรงงานมาเป็นของตน และดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของตนได้ เป็นเหตุให้เกิดอันตรายขึ้นในการผลิตผลผลิตตกต่ำลง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลประกาศใช้นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์ (War Communism) ซึ่งสงครามคอมมิวนิสต์นี้ก็เป็นชื่อเรียกช่วงเวลาของ extreme communization ซึ่งเริ่มในตอนกลางปี 1918 คือ 8 เดือนหลังการปฏิวัติยึดอำนาจของพวกบอลเชวิค

การวางแผนในระยะแรกหลังการปฏิวัติ 1917 - 1920

รัฐบาลได้เริ่มทำการวางแผนโดยใช้ระบบผสมคือ มีส่วนที่รัฐเป็นนายทุน Sector Capitalist ของรัฐในรูปสัมปทาน Sector Capitalist ของเอกชน และยังมีร่องรอยของเศรษฐกิจ

ระบบความสมบูรณ์ในตนเอง อย่างไรก็ตามส่วนของ Collective sector ก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว
กำจัด private capitalist ออกจากอุตสาหกรรม และเริ่มวางรากฐานในการทำ socialization ของการ
เกษตรกรรม มีบางส่วนที่ยังเป็นของเอกชนอยู่ก็มีการตั้งการควบคุมการผลิต การขายสินค้า
และราคาสินค้าเหล่านี้

สภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุด (Vesenkha หรือ VSNK_H)

ในวันที่ 15 ธันวาคม 1917 รัสเซียได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุด (The Supreme
Council of National Economy) ขึ้นซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า วีเซนก้า (Vesenkha หรือ VSNK_H) วีเซนก้า
มีบทบาทในการวางแผนส่วนกลาง การยึดอุตสาหกรรมและการเข้ามาเป็นของรัฐ

งานของ Vesenkha คือเป็นองค์การของเศรษฐกิจแห่งชาติและการเงินของรัฐ ด้วย
วัตถุประสงค์นี้วีเซนก้าจึงมีหน้าที่กำหนดหลักการทั่วไปและเป็นผู้วางแผนบรรทัดฐานทั่ว ๆ
ไป (norms) และวางแผนสำหรับบังคับหรือออกกฎหมายควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ ทำการ
ไกล่เกลี่ยและปรองดองกันหรือรวมกันในกิจกรรมขององค์การส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือ พวกสภา
เชื้อเพลิง โลหะ การขนส่ง คณะกรรมการจัดหาอาหารส่วนกลาง และกระทรวงที่เกี่ยวข้องเช่น
กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม กระทรวงจัดหาอาหาร กระทรวงเกษตรการคลัง กองทัพบก
และกองทัพเรือ เป็นต้น และยังรวมไปถึงสภาการควบคุมของคอนงานของสหภาพรวม กิจกรรมที่
เกี่ยวข้องกับของโรงงานและสหภาพแรงงานอีกด้วย

วีเซนก้าได้รับสิทธิในการที่จะยึดหรือริบ การบังคับเกณฑ์ การยึดทรัพย์ การรวมตัว
กันโดยบังคับสาขาต่าง ๆ ของอุตสาหกรรม การค้า และมาตรการอื่น ๆ ในขอบเขตของการ
ผลิต การจำหน่าย และการคลังของรัฐ

วีเซนก้าขึ้นอยู่กับคณะรัฐมนตรีในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งทางเศรษฐกิจของคณะรัฐมนตรี
(Species of economic cabinet) สมาชิกประกอบด้วยผู้แทนของกระทรวงที่เกี่ยวข้อง สภาของคอนงาน
(workers' councils) และอื่น ๆ ได้มีการประชุมพบปะกันบ่อยครั้ง แรกเริ่มมีสมาชิก 15 คนเป็น
ผู้รับผิดชอบงานประจำวัน วีเซนก้าได้รับอำนาจในการออกคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับงานทางเศรษฐกิจ
ซึ่งในทางทฤษฎีผูกพันกับทุก ๆ คนรวมทั้งกระทรวงที่ซึ่งมีหน้าที่ในบางส่วนซ้ำซ้อนกัน นอกจากนี้
ได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุดแล้ว ในเวลาเดียวกันรัฐก็ได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่น
(Local Economic Council) หรือที่เรียกว่า SNK_H ขึ้นด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับท้องถิ่นหรือหัวเมือง

สภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น (Regional Councils)

สภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคหรือซอฟนาร์คอสซี (Sovnarkhozy) ทำหน้าที่ในการบริหารและควบคุมระบบเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่นภายใต้คำแนะนำของวิเซนก้า และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโซเวียตท้องถิ่น (Local soviets) และสภาคนงาน (workers' councils) ซึ่งเมื่อถึงเดือนพฤษภาคม 1918 มีสภาเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่น 7 โซน 38 จังหวัด และ 69 ตำบล

หน่วยควบคุมวิสาหกิจ

ในขณะที่กิจการของเอกชนยังคงอยู่เคียงข้างกับรัฐวิสาหกิจและมีแนวโน้มของการโอนกิจการเป็นของรัฐมากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น ก็ได้มีการจัดตั้งหน่วยควบคุมร่วม (joint controlling bodies) ขึ้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่และข้อบังคับโดยทั่วไป ประกอบด้วยผู้แทนของสหภาพแรงงาน เจ้าของธุรกิจเอกชน และของรัฐบาล ซึ่งหน่วยควบคุมนี้เรียกว่า **Centres** เป็นหน่วยควบคุมในอุตสาหกรรมเบา ซึ่งได้รับอำนาจอย่างมากในการบังคับอุตสาหกรรมต่าง ๆ ของตน ตัวอย่างเช่น **Centro - Textil** ถูกตั้งขึ้นในวันที่ 1 เมษายน 1918 ควบคุมอุตสาหกรรมสิ่งทอ ประกอบด้วยผู้แทนสหภาพแรงงาน 30 คน เจ้าของกิจการ 15 คน และผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐอีก 20 คน¹³

สำหรับในอุตสาหกรรมหนักนั้น **Vesenkha** ได้จัดตั้งแผนกย่อยที่เรียกว่า **Glavki** ขึ้นสำหรับควบคุมกิจกรรมและสาขาเฉพาะอย่าง Glavki ประกอบด้วยผู้แทนของแผนกต่าง ๆ ของรัฐและสหภาพแรงงาน รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิคด้วย ในขณะที่ **Centres** เป็นรูปแบบของการควบคุมอุตสาหกรรมแบบกระจายอำนาจนั้น **Glavki** กลับมีลักษณะแบบรวมอำนาจ แม้ว่าการจัดตั้ง **Centres** และ **Glavki** แตกต่างกันโดยทั่วไป แต่ปรากฏว่าหน้าที่ของมันกลับคล้ายกันและค่อย ๆ กลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในช่วงฤดูร้อน 1918 เมื่ออุตสาหกรรมถูกโอนมาเป็นของรัฐมากขึ้น **Centres** ก็มีความรับผิดชอบในการควบคุมอุตสาหกรรมเบามากขึ้นเช่นเดียวกับ **Glavki** ซึ่งบริหารสาขาอุตสาหกรรมหนัก และเมื่อหน้าที่ทางเศรษฐกิจของมันขยายกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ก็ได้มีแนวโน้มจัดตั้งเป็น **Glavki** เพื่อดำเนินงานที่พิเศษยิ่งขึ้นในการบริหารการผลิตเช่น **Glav - Textil** ถูกตั้งขึ้นมาจาก **Centro - Textil**¹⁴

ตัวอย่างของหน่วยควบคุมที่วิเซนก้าได้ตั้งขึ้นเช่น

Centro-Textil	ควบคุมอุตสาหกรรม	สิ่งทอ
Centromylo	สบู
Glavneft'	น้ำมัน
Glavmetal	โลหะ

	<i>Glavugol</i>	ควบคุมอุตสาหกรรม	ถ่านหิน
	<i>Glavsakhar</i>	„ „	น้ำตาล
	<i>Glavpichki</i>	„ „	ไม้ขีดไฟ
และ	<i>Glavles</i>	„ „	ไม้ขონสั๊ก เป็นต้น

ในการบริหารการควบคุมนั้น การทำงานซ้ำซ้อนกันกับกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมได้สิ้นสุดลงในเดือนมกราคม 1918 โดยได้มีการชำระสะสางบัญชีกัน ในขณะที่ได้มีการยึดกิจการมาเป็นของรัฐ (nationalization) แผนกต่าง ๆ ของวิเซนก้าหลายแผนกได้เข้าบังคับบัญชาสาขาเศรษฐกิจที่ถูกยึดมาเป็นของรัฐ แต่อย่างไรก็ตามโครงสร้างของวิเซนก้าก็ได้เปลี่ยนไปบ่อยครั้งในปีต่อ ๆ มา ฉะนั้นสิ่งที่น่าสนใจและสำคัญมากก็คือหน้าที่ของวิเซนก้าและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตภายใต้สงครามคอมมิวนิสต์และนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (1918 - 1928)

ระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตในช่วงระยะเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1918 - 1928 นั้น ระบบเศรษฐกิจถูกดำเนินการภายใต้มาตรการการบริหารของรัฐที่ต่างกัน 2 ประการ คือ สงครามคอมมิวนิสต์ (War Communism) และ นโยบายเศรษฐกิจใหม่ (the New Economic Policy หรือ NEP) ซึ่งจากประสบการณ์เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดทางเลือกสุดท้ายคือการใช้ Comprehensive central planning (1928) และ Collectivization of agriculture (1929)

สงครามคอมมิวนิสต์ (War Communism) ค.ศ. 1918 - 1921

เมื่อพวกบอลเชวิคยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลชั่วคราวได้ในปี 1917 นั้นเป็นระยะที่เศรษฐกิจของประเทศรัสเซียกำลังประสบกับความหายนะและเริ่มทรุดหนักขึ้น ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งเนื่องจากสงคราม และอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะการปลุกระดมของพวกบอลเชวิคเอง ซึ่งก่อให้เกิดความปั่นป่วนในโรงงานและที่ดิน ฉะนั้นหลังการปฏิวัติยึดอำนาจในเดือนตุลาคม 1917 หรือตรงกับวันที่ 7 พฤศจิกายน ตามปฏิทินแบบใหม่แล้ว สิ่งแรกที่คณะรัฐบาลปฏิวัติได้ดำเนินการทางเศรษฐกิจคือ การประกาศใช้กฎปฏิทินที่ดินในวันที่ 8 พฤศจิกายน เข้าทำการยึดที่ดินและห้ามการกระจายที่ดินเหล่านี้ในระหว่างชาวนา ในระยะนี้ชาวนาไม่ต้องจ่ายหรือแบ่งผลผลิตที่ผลิตได้ให้แก่

เจ้าของที่ดิน (ในฐานะค่าเช่า) หรือแก่รัฐ (ในฐานะเป็นภาษีหรือ principal payment) ชาวนาไม่ต้องเป็นของรัฐหรือของเจ้าของที่ดิน เขาสามารถที่จะตัดสินใจว่าจะผลิตจำนวนมากน้อยอย่างไร และจะแบ่งขายในตลาดเป็นจำนวนเท่าไร เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์รัสเซียที่ผลผลิตทั้งหมดของชาวนาเข้าสู่ตลาด และชาวนาสามารถดำเนินการในการจัดสรรผลผลิตของตนเอง

ในขณะที่เดียวกันพวกบอลเชวิคก็ได้พุ่งความสนใจไปยังอุตสาหกรรมของเอกชน เพื่อป้องกันมิให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรมลดลง พวกบอลเชวิคได้ดำเนินการกับกิจการอุตสาหกรรม โดยให้คณะกรรมการคนงาน (Workers' committee) ในวิสาหกิจที่เอกชนเป็นเจ้าของสิทธิ์ที่จะแนะนำการบริหารกิจการได้ แต่ในขณะที่เดียวกันผู้เป็นเจ้าของคือนายทุนอุตสาหกรรมเดิมมีสิทธิตามกฎหมายที่จะออกคำสั่งในการบริหาร โดยที่คณะกรรมการคนงานไม่อาจจะสั่งเพิกถอนได้ (countermanded) เช่นเดียวกับที่คณะกรรมการคนงานไม่ได้รับสิทธิ์ที่จะควบคุมวิสาหกิจได้โดยปราศจากการอนุญาตของผู้มีอำนาจเบื้องบน (higher authorities) ซึ่งก็คือรัฐ เฉพาะวิสาหกิจที่มีความสำคัญเช่น กิจการธนาคาร การซื้อขายข้าว (grain purchasing) การคมนาคม น้ำมัน และอุตสาหกรรมผลิตอาวุธถูกโอนเป็นของรัฐ คือรัฐเป็นผู้ดำเนินกิจการเองในรูปแบบรัฐนายทุน (State Capitalism) โดยรัฐเป็นผู้ควบคุมระบบเศรษฐกิจโดยใช้หลักผสมด้านการดำเนินการแบบเสรียอมให้เอกชนเป็นเจ้าของการเกษตรการค้าปลีกและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ๆ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินเศรษฐกิจดังกล่าวก็ไม่อาจช่วยให้สภาพการทางเศรษฐกิจของโซเวียตดีขึ้น เนื่องจากภายในปี 1918 เกิดสงครามกลางเมืองขึ้นระหว่างพวกบอลเชวิค (แดง) กับผู้ต่อต้านทางการเมือง (ขาว) พวกรัสเซียขาวได้ก่อการสงครามขึ้นโดยมีกองกำลังต่างชาติเข้าแทรกแซงให้การสนับสนุน กองทัพเยอรมันได้เข้าครอบครองยูเครน ในขณะที่กองทัพรัสเซียขาวเข้ายึดครองอูราล โซบีเรีย คอเคซัสทางภาคเหนือและภูมิภาคที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมทั้งไปแลนด์ได้เข้าบุกรุกดินแดนสหภาพโซเวียตในเดือนพฤษภาคม 1920 ในเวลานั้นพวกบอลเชวิคสามารถควบคุมแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่นควบคุมแหล่งถ่านหินได้เพียง 10% แหล่งแร่เหล็กเพียง 25% แหล่งผลิตข้าวได้น้อยกว่า 50% และแหล่งผลิตปศุสัตว์ใช้ทำน้ำตาลน้อยกว่า 10%¹⁵

ด้วยเหตุที่พวกรัสเซียขาวทำการครอบครองภูมิภาคการผลิตอาหารและวัตถุดิบอื่น ๆ ที่มั่งคั่งที่สุด ทำให้พวกบอลเชวิคเผชิญกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ประกอบกับความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างอำนาจของตนให้เข้มแข็ง จึงได้ประกาศใช้นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์ในต่อนกลางปี 1918 นับเป็นการวางรากฐานระบบโซเวียตอัตรารีบไต่โดย เลนินได้กล่าวว่า "...

ความหิวและการว่างงานได้กำลังเคาะประตูบ้านของพวกคนงานจำนวนมากยิ่งขึ้น...ไม่มีขนมปัง” ในเดือนพฤษภาคม 1918 เขาได้ลงมือ “ทำสงครามเพื่อขนมปัง” (a crusade for bread) และในเดือน มิถุนายน อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ถูกโอนมาเป็นของรัฐ และแรงงานได้มาด้วยการเกณฑ์ การพัฒนาที่แสดงถึงการเริ่มต้นที่แท้จริงของสงครามคอมมิวนิสต์¹⁶

กล่าวได้ว่า ในสมัยนี้เป็นสมัยที่ผู้นำบอลเชวิคพยายามที่จะใช้หลักการตามระบบ คอมมิวนิสต์ โดยไม่มีการเตรียมการตามขั้นตอนมาก่อน ประกาศยกเลิกการใช้เงินตรา ระบบ เศรษฐกิจสมัยสงครามคอมมิวนิสต์นี้มีจุดสำคัญอยู่ที่การบีบบังคับเอาผลผลิตจากชาวนาเพื่อจัดสรร ให้แก่โรงงานอุตสาหกรรมในรูปของวัตถุดิบ และแจกจ่ายให้แก่กรรมกรในรูปของอาหารซึ่งทุกคน จะได้รับเท่าเทียมกันในผลงานชนิดเดียวกัน การประกาศใช้นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์เป็น ที่ถกเถียงกันมากในบรรดานักวิชาการทั้งหลายว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุใด เพราะต้องการให้เป็นระบบ คอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ หรือเพราะสงครามกลางเมือง Maurice Dobb และ E.H.Carr¹⁷ มีความเห็น ตรงกันว่า สงครามคอมมิวนิสต์เกิดจากพวกผู้นำบอลเชวิคถูกผลักดันให้ดำเนินการนี้เนื่องจาก สงครามกลางเมืองทำให้พวกผู้นำไม่มีทางเลือก แต่พอล เครก โรเบอร์ต (Paul Craig Roberts)¹⁸ ได้สรุปความเห็นของเขาว่า สงครามคอมมิวนิสต์เกิดจากความคิดของเลนินที่ต้องการจะทำลาย สถาปนิตลาด และเสนอให้ดำเนินการด้วยระบบบริหารควบคุม (administrative controls) ซึ่งเป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปฏิวัติสังคมนิยม ดังนั้นการประกาศใช้นโยบายเศรษฐกิจสงคราม คอมมิวนิสต์จึงมีเหตุผลในเรื่องอุดมการณ์จากแนวความคิดของมาร์กซ์ที่ตีความโดยเลนิน ไม่ใช่ เป็นสิ่งที่ถูกผลักดันจากภาวะฉุกเฉินในสงคราม

อย่างไรก็ดี ถ้าเราพิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่าความเห็นทั้งสอง ประเด็นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ รัฐบาลโซเวียตได้ตรากฎหมายหลายฉบับยึดที่ดินของชาวนาที่ร่ำรวยมา เป็นของรัฐ เข้าควบคุมการจัดสรรทรัพยากรทั้งหมด ล้มเลิกความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ใช้นโยบายประกันสังคม ล้มเลิกสิทธิการรับมรดกโดยกำหนดให้ทรัพย์สินของผู้ตายที่มีมูลค่า เกินกว่า 10,000 รูเบิลตกเป็นของรัฐ โอนกิจการธนาคารมาเป็นของรัฐ ยึดทรัพย์สินจากบัญชีส่วนบุคคลทั้งหมด กิจการค้าของชนต่างชาติที่มีอยู่ถูกยึดมาเป็นของรัฐ และรัฐบาลควบคุมและดำเนินการ คำต่างประเทศแต่เพียงผู้เดียว การค้าขายโดยเอกชนได้รับการเปลี่ยนรูปไปเป็นปันส่วนเครื่อง อุปโภคบริโภค (government - supervised rationing) ในที่สุดห้ามการค้าเอกชนในประเทศโดย ลิ่นซิง การบังคับใช้แรงงาน (forced labour) ได้เริ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ระหว่างสมัยของสงคราม คอมมิวนิสต์ (1918 - 1921) การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่ได้โอนมาเป็นของรัฐ ได้ถูกจัดตั้งขึ้น อย่างเป็นทางการ และการบัญชาการด้านการผลิตและการแลกเปลี่ยนโดยรัฐก็ได้ถูกกำหนดขึ้น

นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์ (War Communism Policies)

นโยบายของรัฐบาลโซเวียตที่ดำเนินการในช่วงสงครามคอมมิวนิสต์ อาจพิจารณาแยกออกได้เป็น 3 ด้านด้วยกันคือ

1. **นโยบายเกี่ยวกับการเกษตร** รากฐานสำคัญโดยส่วนรวมของนโยบายทางการเกษตร คือการบังคับเกณฑ์เอาผลผลิตส่วนเกินทางการเกษตรทั้งหมดจากชาวนามาเป็นของรัฐ ซึ่งเรียกว่า **Prodrazverstka** (compulsory delivery of all surplus) นโยบายนี้ถูกกระตุ้นโดยการขาดแคลนอาหารและความล้มเหลวของความพยายามที่จะได้อาหารโดยเฉพาะข้าวจากพวกชาวนา ราคาทางการ เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวพันทางตลาดระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมแล้ว ในทางทฤษฎีอย่างน้อยที่สุดความเกี่ยวพันนี้จำเป็นต้องถูกกำจัดด้วยการจัดสรรผลผลิตอุตสาหกรรมของรัฐไปให้พวกชาวนา และทำการแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางเกษตรที่เหลืออยู่ ได้มีความพยายามต่าง ๆ ที่จะจัดการขายสินค้าให้แก่พวกชาวนาแต่ก็ได้ผลน้อย ในทางปฏิบัติแล้ว ชาวนาทั้งหลายได้รับผลผลิตเพียง 12 - 15% ของปริมาณสินค้าอุตสาหกรรมก่อนสงคราม¹⁹

ในเดือนพฤษภาคม 1918 ได้ออกกฤษฎีกาควบคุมข้าว (decree on grain control) การควบคุมนี้กระทำโดยการบังคับเกณฑ์เอาผลผลิตส่วนเกินทั้งหมดที่เกินความต้องการยังชีพและใช้เป็นเมล็ดพันธุ์มาเป็นของรัฐ การปกปิดซ่อนเร้นจะนำไปสู่การริบโดยไม่จ่ายให้²⁰ Supply Commissariat หรือ Narkomprod ได้รับอำนาจเพิ่มขึ้นในการจัดให้ได้มาและจัดจำหน่ายอาหาร หน้าที่ในการจัดรวบรวมเป็นขององค์กรท้องถิ่นของ Narkomprod และได้รับความช่วยเหลือจากกองกำลังของคณงาน (workers' detachments) และหน่วยตำรวจลับ (the cheka)²¹ ในการริบอาหารโดยใช้กำลังในที่ที่จำเป็น การกระทำของรัฐบาลดังกล่าวนี้เป็นการรณรงค์ต่อต้านพวกชาวนาที่ร่ำรวยหรืออู่อลัด และชาวนาชั้นกลาง และขยายอำนาจของโซเวียตเข้าไปในชนบท พวกชาวนาที่ยากจนผู้ซึ่งเลนินคำนึงถึงในฐานะเป็นพันธมิตรโดยธรรมชาติในการต่อต้านนายทุนชนบท ได้ถูกกระตุ้นให้มีส่วนช่วยเหลือในการะดังกล่าว ในวันที่ 11 มิถุนายน 1918 ได้ออกกฤษฎีกาจัดตั้ง “คณะกรรมการชาวนายากจน” (Kombedy) ขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งหน้าที่หลักสำคัญคือ “การขนย้ายผลผลิตข้าวส่วนเกินมาจากอู่อลัด” อย่างไรก็ตามในเดือนพฤศจิกายน 1918 คณะกรรมการชาวนายากจนก็ถูกเลิกส่งไป

กล่าวโดยสรุป ในช่วง 1918 - 1921 รัฐบาลได้ดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ อาทิเช่น การดำเนินการผูกขาดของรัฐในการค้าข้าวโพด กฤษฎีกา 13 พฤษภาคม 1918 ได้บังคับเอาผลผลิตการเกษตร การจัดส่งกองกำลังคณงานไปยังชนบทเพื่อรวบรวมข้าวโพด และกฤษฎีกาใหม่ วันที่ 11 มกราคม 1919 ได้บังคับเอาเครื่องอุปโภคบริโภค²²

นอกจากนี้ โดยกฤษฎีกา 14 กุมภาพันธ์ 1919 รัฐบาลได้กระตุ้นในเรื่องการรวมนา (collectivization) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากรูปแบบของการทำไร่ไถนาโดยเอกชน ไปเป็นแบบโดยส่วนรวม (collective) กฤษฎีกานี้ได้กล่าวว่าการทำนาโดยเอกชนทั้งหมดนั้น “ไม่ถาวรและล่าช้า” และได้จัดตั้งนารวม 3 รูปแบบคือ (1) คอมมูน (commune) (2) อาร์ทีล (artel) และ (3) TOZ (association for the joint cultivation of land) ข้อที่ต่างไปจากกฤษฎีกาดอนแรก ๆ คือ กฤษฎีกา 14 กุมภาพันธ์ ได้ประกาศหลักการโอนกิจการมาเป็นของรัฐ ซึ่งได้กำหนดอำนาจในการตัดสินใจว่าที่ดินควรจะถูกใช้อย่างไรนั้น ให้เป็นอำนาจของรัฐ²³

2. นโยบายเกี่ยวกับอุตสาหกรรม การยึดอุตสาหกรรมมาเป็นของรัฐและการรวมอำนาจการบริหาร (Nationalization and administration centralization) เป็นนโยบายที่สำคัญประการที่สองของสงครามคอมมิวนิสต์ จากสงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นในเดือนเมษายน 1918 ซึ่งได้แสดงถึงการเริ่มต้นของสงครามคอมมิวนิสต์ ได้ช่วยเร่งความเคลื่อนไหวเหล่านี้ ขึ้นตอนได้เริ่มจาก

(1) กิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลถูกโอนมาเป็นของรัฐในวันที่ 2 พฤษภาคม 1918 และอยู่ภายใต้การบริหารของหน่วยงานของรัฐบาลซึ่งเรียกว่า The Supreme Sugar Committee

(2) ได้มีการออกกฎหมาย The General Nationalization วันที่ 28 มิถุนายน 1918 บังคับให้โอนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของเอกชนประมาณ 521 โรงมาเป็นของรัฐ ส่วนมากการยึดโรงงานเหล่านี้เป็นอำนาจส่วนท้องถิ่นไม่ใช่อำนาจนี้มาจากส่วนกลาง ดังนั้นโรงงานอุตสาหกรรมเอกชนทั้งหลายก็ถูกกำจัดให้หมดไปจากประเทศ โรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกโอนมาเป็นของรัฐนี้เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าเงินทุนมากกว่า 1 ล้านดอลลาร์ ซึ่งได้แก่โรงงานอุตสาหกรรมในสาขาต่อไปนี้เป็นอุตสาหกรรมเหมืองแร่ การถลุงโลหะ เครื่องจักรไฟฟ้า ยาง เซลลูโลส ไม้ แก้ว ยาสูบ สิ่งทอ หนังฟอกและหนังสือพิมพ์ ซีเมนต์ โรงงานทำแป้ง กิจการรถไฟก็ถูกโอนมาเป็นของรัฐเช่นกัน

(3) ในวันที่ 20 กรกฎาคม 1918 อุตสาหกรรมน้ำมันก็ถูกโอนมาเป็นของรัฐ

(4) กฤษฎีกาวันที่ 29 พฤศจิกายน 1920 ประกาศให้โอนอุตสาหกรรมทุกชนิดต่อไปนี้เป็นของบริษัหรือเอกชนก็ตามซึ่งมีคนงานเกินกว่า 5 คนและใช้กำลังเครื่องจักรช่วย (mechanical power) หรืออุตสาหกรรมที่จ้างคนงานเกินกว่า 10 คน แต่ไม่ใช่กำลังเครื่องจักรช่วยมาเป็นของรัฐ²⁴ นอกจากนี้ก็ได้ควบคุมอุตสาหกรรมย่อยจำพวกเครื่องเทศ กาแฟ และไม้ขีดไฟด้วย

เนื่องจากการควบคุมของคนงาน ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นโดยกฤษฎีกา 27 พฤศจิกายน 1917 นั้น ไปด้วยกันไม่ได้กับการรวมอำนาจการบริหารและได้หมดหน้าที่ไป วิชาหน้าที่ได้ถูกโอนมาเป็นของรัฐได้ถูกจัดการโดย *Glavki* และ *Centres* ซึ่งเป็น bureaucratic administration ภายใต้สภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุด

จากมาตรการดังกล่าวได้โอนบรรดาวิชาธุรกิจทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นทรัพย์สินของรัฐทั้งหมด และปรากฏว่าอุตสาหกรรมที่รัฐเข้าควบคุมได้เพิ่มจำนวนจาก 2,522 หน่วยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 1919 เป็น 4,141 หน่วยเมื่อวันที่ 1 เมษายน 1920 และ 4,500 หน่วยเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 1920²⁵

3. นโยบายเกี่ยวกับการค้า ก็คือการผูกขาดการค้าโดยรัฐ (State monopoly of trade) รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการค้าโดยเอกชนเพราะสิ่งที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลในระบบคอมมิวนิสต์ รัฐจะเป็นผู้เดียวที่ดำเนินกิจการค้า คือรัฐบาลผูกขาดการค้าทั้งทางด้านการขายและการซื้อ (government trade monopolies & monopsonies) ส่วนใหญ่ โดยการจัดตั้ง The Commissariat of Supply และ The Commissariat of Agriculture ขึ้นแทนที่องค์กรของเอกชน และการจัดจำหน่ายสินค้าก็อยู่ในมือของรัฐ เริ่มจากการผูกขาดการค้าข้าวของรัฐ ได้ถูกนำมาใช้ในเดือนกุมภาพันธ์ 1918 ต่อมาก็มีการผูกขาดในสินค้าอื่น ๆ ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 1918 การค้าภายในประเทศโดยเอกชนทั้งหมดถูกยกเลิก และรัฐเป็นผู้เดียวที่เป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคให้แก่ประชาชน โดยผ่านร้านค้าของรัฐ การจัดจำหน่ายของรัฐไม่ผ่านกลไกตลาด แต่ใช้การปันส่วน (ration) บัตรปันส่วนกำหนดให้ชนมบั้ง 1/2 ปอนด์ต่อวัน จากการที่รัฐบาลไม่สามารถได้รับอาหารเพียงพอเพื่อการปันส่วนสำหรับเมืองต่าง ๆ จึงได้เกิดมีพวก *bagman* ที่ผิดกฎหมาย (เรียกว่าพวก *meshchoniki*) ได้นำเอาเครื่องอุปโภคไปให้แก่พวกเขาเมืองเพื่อแลกกับสินค้าบริโภค ด้วยเหตุนี้จึงเกิดตลาดมืด (black market) ขึ้นสำหรับสินค้าจำเป็นทั่วไป ตลอดช่วงนี้ อันที่จริงค่อนข้างเป็นไปได้ที่จะมีชีวิตอยู่โดยอาศัยการปันส่วนของทางการ และส่วนใหญ่ของอุปทานอาหารแม้กระทั่งชนมบั้งก็ได้มาจากตลาดมืด รัฐบาลไม่อาจป้องกันตลาดมืดไม่ให้เกิดขึ้นได้ แต่ก็พยายามขัดขวางจนทำให้การขาดแคลนอาหารร้ายแรงลงไปอีก พวกเขาเมืองจำนวนมากได้ละทิ้งหน้าที่ และได้โยกย้ายไปยังชนบทที่ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็พอจะมีอาหารอยู่บ้าง คนงานจำนวนมากซึ่งพื้นเพเคยเป็นชาวนามาก่อน ก็สามารถกลับไปอยู่ร่วมกับญาติพี่น้องของตนในชนบทได้ ผลคือประชากรในเมืองได้ลดลง อาทิเช่น ประชากรของมอสโกและเลนินกราด ได้ลดลง 58% ระหว่าง 1917-1920²⁶ สำหรับพวกที่เรียกว่านายทุน จำต้องขายสิ่งที่ตนมีอยู่เพื่อซื้ออาหารในตลาดมืดเช่นการแลกแกรนด์ เปียโนกับข้าว 1 กระสอบ เป็นต้น

ทั้ง ๆ ที่ได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะบังคับเกณฑ์เอาข้าวมาทำขนมปัง ในช่วง 1918-1919 พบว่าน้อยกว่า $\frac{1}{2}$ ของอุปทาน อาหารของชาวเมืองได้มาจากกลไกของรัฐ และ 60% ของการบริโภคขนมปังในเมืองต่าง ๆ ได้กระทำผ่านช่องทางที่ผิดกฎหมาย ในเดือนมกราคม 1919 ในเมืองใหญ่ ๆ เพียง 19% ของอาหารทั้งหมดได้มาจากช่องทางของทางการ ตัวเลขได้เปลี่ยนไปเป็น 31% เดือนเมษายน 1919 และได้เปลี่ยนแปลงขึ้นลงหลังจากนั้น และเป็นเพียง 29% ในเดือนเมษายน 1920²⁷ นอกจากนี้จากการยกเลิกระบบเงินตราในระหว่างการใช้นโยบายสงครามคอมมิวนิสต์ การปันส่วนฟรีของคนงาน และค่าจ้างเกือบทั้งหมดถูกจ่ายในรูปของสิ่งของแทนด้วย²⁸

สำหรับการค้าต่างประเทศซึ่งได้กลายเป็นการผูกขาดของรัฐโดยกฤษฎีกา 22 เมษายน 1918 นั้น เนื่องจากไม่มีสินค้าได้เคลื่อนย้ายผ่านแดนอย่างจริงจัง ผลของมาตรการนี้ในเวลานั้นจึงน้อยมาก

นอกจากมาตรการดังกล่าวเพื่อที่จะให้ระบบเศรษฐกิจก้าวทะยานสูงขึ้นไปแล้ว จากการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ในปี 1920 ได้สนับสนุนหลักการของ a single unified plan บทบัญญัติได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อการซ่อมแซมปรับปรุงระบบการขนส่ง และการเก็บรวบรวมสำรองข้าว (รัฐเป็นผู้ซื้อข้าวแต่เพียงผู้เดียวและได้มีการยึด grain elevator & warehouse มาเป็นของรัฐในปี 1918) น้ำมัน และวัตถุดิบ อุตสาหกรรมหนักได้รับการพัฒนา ก่อนเป็นอันดับแรกต่อมาเป็นอุตสาหกรรมเบา ซึ่ง comprehensive electrification เป็นเสมือนตัวประกันขั้นพื้นฐานของความสำเสร็จ และเมื่อถึงปลายปี 1920 เลนินได้กล่าวคำประกาศที่มีชื่อเสียงของเขาคือ คอมมิวนิสต์คืออำนาจของโซเวียตบวกพลังไฟฟ้าทั่วประเทศ²⁹

ผลของการใช้สงครามคอมมิวนิสต์

จากการนำเอามาตรการสงครามคอมมิวนิสต์ดังกล่าวมาใช้ ซึ่งเลนินได้อ้างว่าเป็นมาตรการชั่วคราว นำความกระทบกระเทือนทางเศรษฐกิจมาสู่สหภาพโซเวียตทั้งในด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม รวมทั้งการเงินและการคลังด้วย

1. ทางด้านการเกษตร ปราบกฏว่าการผลิตทางการเกษตรประสบความล้มเหลว ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำลงอย่างมากภายในปี 1920 ผลผลิตทางด้านการเกษตรผลิตได้เพียงครึ่งหนึ่งเมื่อเทียบกับปีก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ทั้งนี้เนื่องจากชาวนาขาดแรงกระตุ้นที่จะทำการผลิต และชาวนาสวนมากพากันปฏิเสธที่จะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ลงในไร่นาของตน เพราะผลผลิตจะถูกรัฐยึดไปจัดสรรเป็นส่วนใหญ่หรือมีฉะนั้นผลผลิตก็มีราคาต่ำเกินกว่าที่จะนำไป

แลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางอุตสาหกรรมซึ่งมีราคาสูงมาก ทั้งนี้เพราะรัฐเป็นผู้ผูกขาดการซื้อข้าวของชาวนา ชาวนาทั่ว ๆ ไป จึงเผชิญกับการขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคด้านอุตสาหกรรมซึ่งขายในราคาที่สูง (inflated prices) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่มีสิ่งจูงใจให้ชาวนาขายผลผลิตการเกษตรของเขาในตลาด และเมื่อพวกเขาได้ซื้อข้าวของพวกเขา ได้แอบขายในตลาดมืด หรือได้นำไปกลั่นเป็นวอดก้า รัฐบาลก็ได้โต้ตอบด้วยการจับกุมโดยพลการ ดังนั้นชาวนาจึงทำการผลิตเพียงเพื่อการบริโภคและเก็บสะสมไว้ใช้สำหรับตนเองในอนาคตเป็นสำคัญ พื้นที่การเพาะปลูกได้ลดลงน้อยกว่า 2 ใน 3 ของเนื้อที่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้มากกว่า 1 ใน 3 ของผลผลิตทั้งหมดก่อนสงครามเพียงเล็กน้อย และจากสถิติของทางการโซเวียต³⁰ ได้อ้างว่าพื้นที่เพาะปลูกลดลงจากประมาณ 214.4 ล้านเอเคอร์ ในปี 1917 เป็น 170.1 ล้านเอเคอร์ ในปี 1920 โดยเฉพาะพื้นที่ไถหว่านในไซบีเรียลดลง $\frac{1}{2}$ ในอุเครนซึ่งเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำที่ดิน 3 ใน 4 ไม่ได้ถูกไถหว่าน การเก็บเกี่ยวลดลงจาก 3,350 ล้านปุด เป็น 2,082 ล้านปุด ในช่วงเวลาเดียวกัน นอกจากนั้นระหว่างปี 1918 - 1920 ม้าลดจำนวนลงจาก 31.5 ล้านตัวเป็น 25.4 ล้านตัว วัวจาก 49.9 ล้านตัวเป็น 39.1 ล้านตัว แกะจาก 80.9 ล้านตัวเป็น 49.7 ล้านตัว และหมูลดจาก 19.5 ล้านตัว เป็น 14.8 ล้านตัว นอกจากนี้ความพยายามของรัฐที่จะจัดตั้งการรวบรวมและสหกรณ์ได้ล้มเหลวเนื่องจากมีชาวนาเพียงเล็กน้อยที่ได้เข้าร่วมอย่างสมัครใจ

2. **ทางด้านอุตสาหกรรม** การอุตสาหกรรมของสหภาพโซเวียตเผชิญกับปัญหาหนักกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ถูกรัฐยึดมาเป็นกิจการของรัฐทั้งหมด โดยที่ไม่ได้มีการวางแผนหรือเตรียมการบริหารที่เหมาะสม ยิ่งกว่านั้นบรรดานายทุนและผู้จัดการโรงงานอุตสาหกรรมต่างพากันหลบหนีไปต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลโซเวียตจึงได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสูงสุดหรือที่เรียกว่า **Vesenkha** ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ควบคุมและประสานงานเศรษฐกิจของประเทศรวมทั้งในด้านการวางแผน โดยได้แบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อย ๆ (subdepartments) ซึ่งเรียกว่ากลาฟคี (**Glavki**) ซึ่งแต่ละหน่วยย่อยนี้ดำเนินกิจการอุตสาหกรรมเฉพาะอย่าง นอกจากนี้ก็มีสภาเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่นหรือที่เรียกว่า **Gubsovnarkhozy** อันเป็นหน่วยประจำท้องถิ่น (local organs) ของ **Vesenkha** ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการจัดการเศรษฐกิจทางด้านอุตสาหกรรมอยู่ในสภาพของควมวุ่นวาย และก่อให้เกิดความสับสนในการควบคุมและสั่งงาน กลาฟคีมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจท้องถิ่นที่ไม่พอเพียงในการที่จะดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ จากการสืบสวนของคณะกรรมการปี 1920 พบว่า กลาฟคีจำนวนมากไม่เพียงแต่ไม่ทราบราคาสินค้าอะไรและในจำนวนเท่าไรที่เก็บไว้ในโกดังสินค้าที่หน่วยของตนควบคุมอยู่ นอกจากนี้แม้แต่จำนวนโกดังในความรับผิดชอบของตนมีจำนวนเท่าไรก็ยังไม่ทราบ³¹ ผลก็คือคำสั่งซึ่งกลาฟคีส่งไปยัง the local authorities แทบจะไม่ตรงกับประสิทธิภาพในการผลิตและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการ

ขัดแย้งและต่อสู้กันยาวนานระหว่างหน่วยบริหารงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น จากการบริหารงานที่ไม่ได้ผลและขีดความสามารถต่ำ รวมทั้งการขาดแคลนวัตถุดิบและเชื้อเพลิง การขนส่งที่เป็นอัมพาต การละทิ้งหรือการเอาใจออกห่างของพวกบุคคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมและการเสื่อมค่าของทุน จึงปรากฏว่าในระยะต่อมาผลผลิตทางอุตสาหกรรมมีปริมาณลดลงอย่างมาก คือผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมในปี 1920 ผลิตได้เพียง $\frac{1}{6}$ ของระดับผลผลิตในปี 1917 และผลิตได้น้อยกว่า 15% (ราว ๆ 13.8%) เมื่อเทียบกับผลผลิตก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 (1913 = 100) จำนวนคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้ลดลงจากมากกว่า 2.5 ล้านคนในปี 1913 เป็นกว่า 2.25 ล้านคนเล็กน้อย โดยมีการสูญเสียแรงงานที่มีฝีมือและพวกผู้นำ³² และในปี 1920 ผลผลิตอุตสาหกรรมหนักผลิตได้เพียง 13% และอุตสาหกรรมเบาน้อยกว่า 50% เมื่อเทียบกับปีก่อนสงคราม เมื่อพิจารณาดูทางด้านมูลค่า³³ มูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมทั้งหมดลดลงจาก 5,621 พันล้านรูเบิล ในปี 1913 เป็น 955 พันล้านรูเบิล ในปี 1919 และระหว่างปี 1913 - 1920 ถ่านหินลดลงจาก 1,738.4 ล้านปุด เป็น 406.6 ล้านปุด น้ำมันจาก 564.3 ล้านปุด เป็น 233 ล้านปุด เหล็กกล้าจาก 638.4 ล้านปุดเป็น 10.2 ล้านปุด ซีเมนต์จาก 12.2 ล้านบาเรล เป็น 0.4 ล้านบาเรล และน้ำตาลจาก 82.8 ล้านปุดเป็น 5.5 ล้านปุด

3. **ทางด้านการเงินและการคลัง** เนื่องจากสงครามกลางเมืองทำให้อัตราเงินเฟ้อพุ่งสูงขึ้นทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมจากเอกชนมาใช้ในกองทัพ ด้วยเหตุที่พวกบอลเชวิคซึ่งขาดฐานภาษีภายในประเทศ (domestic tax base) และขาดหนทางที่จะได้เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ (foreign aid) วิธีการเดียวของการชดเชยการขาดดุลงบประมาณที่รัฐบาลนำมาใช้คือการพิมพ์ธนบัตร จากการขยายตัวของปริมาณเงินรวมกับการหดตัวของปริมาณสินค้าบริโภคได้ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง (hyperinflation): ราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ (spiraling prices) และการเสื่อมค่าทั้งหมดของเงินรูเบิล ดังจะเห็นได้ว่าปริมาณเงินหมุนเวียนในท้องตลาดเพิ่มจาก 27,000 ล้านรูเบิล เมื่อวันที่ 1 มกราคม 1918 เป็น 1,169,000 ล้านรูเบิล เมื่อวันที่ 1 มกราคม 1921 หรือเพิ่มขึ้นราว 43 เท่า³⁴ หรือเพิ่มมากขึ้น 100 เท่าเมื่อเทียบกับปี 1917 และเงิน 1 รูเบิล ในปี 1913 มีค่าเท่ากับเงิน 1,200 รูเบิล ในปี 1920³⁵ ราคาของเงินรูเบิลเมื่อแลกกับเงินตราต่างประเทศก็ตกต่ำลงมากในปี 1914 เงิน 2 รูเบิล สามารถแลกเงินเหรียญอเมริกันได้ 1 ดอลลาร์ แต่ในขณะที่ภาวะเศรษฐกิจทรุดโทรมนี้ปรากฏว่าต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนถึง 1,200 รูเบิล จึงแลกได้ 1 ดอลลาร์อเมริกัน³⁶ ข้อสังเกตคือพวกคอมมิวนิสต์เห็นว่าผลอันนี้น่าพอใจ นั่นคือโซเวียตได้กำลังแล่นอยู่ในทิศทางของเศรษฐกิจที่ไม่มีเงิน (moneyless economy) อันที่จริง 2 จุดมุ่งหมายหลักในทฤษฎีของสงครามคอมมิวนิสต์เกือบบรรลุผลคือ การกระจุกตัวของอำนาจทางเศรษฐกิจ และการที่การบังคับเอา